GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

הוראות

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים ובהם 22 שאלות.
יש לענות סך הכול על שבע שאלות לבחירתכם.
(לכל שאלה – 14⅓ נקודות)

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – שאלות 1–4

שאלה 1

זכויות אדם (זכויות טבעיות) – ובתוכן הזכות לפרטיות. הצגה: זכויות יסוד אוניברסליות לכל אדם באשר הוא אדם; אינן מוענקות על ידי השלטון ואינן תלויות בו, והשלטון אחראי לשמור עליהן; למשל חיים וביטחון, קניין, חירות, שוויון, כבוד, הליך הוגן. הזכות לפרטיות: לחיות בלי שיחשפו את חייו של אדם, יתערבו בהם או יחדרו אליהם ללא רשותו והסכמתו. ציטוט: "ההצעה להציב מצלמות בגנים עוררה התנגדות של מטפלות וגננות בטענה כי הן לא יוכלו להתנהג בחופשיות כאשר יש מצלמות המתעדות אותן בגן בכל רגע." קישור: תיעוד מתמיד בלי הסכמתן הוא חדירה לחייהן וחשיפה שלהן – פגיעה בזכות טבעית (פרטיות, וגם החירות להתנהג כרצונן).

שאלה 2

עקרון הכרעת הרוב. הצגה: כשיש כמה אפשרויות, מתקבלת ההחלטה שבה תומכים הרוב (רוב האוכלוסייה, הנציגים או המצביעים); ההכרעה בלי לפגוע באופן לא סביר בזכויות יסוד, ובייחוד בזכויות המיעוט. ציטוט: "על פי אחד מסעיפי הצעת החוק, נקבע כי כדי להתקין מצלמות בגן מסוים, תידרש תמיכה של לפחות 70% מן ההורים של ילדי אותו הגן". קישור: ההחלטה אם להתקין מצלמות (שתי אפשרויות) תתקבל לפי רוב ההורים – ואף רוב מיוחס; החובה לעדכן כל עובד חדש מצמצמת את הפגיעה בזכויות.

שאלה 3

קביעת מדיניות ויישומה (ביצועה). הצגה: הממשלה מקבלת החלטות ומתווה קווי פעולה, ומוציאה אותן לפועל באמצעות משרדי הממשלה, בענייני פנים וחוץ (חינוך, בריאות, רווחה, תרבות ועוד). ציטוט: "בעקבות התארכות המלחמה והעלויות הכספיות הגבוהות שלה הציעה הממשלה תוכנית לקיצוץ תקציבי משרדי הממשלה השונים והרשויות המקומיות כדי להפנות כסף למימון עלויות המלחמה." / "במסגרת התוכנית הוצע לקצץ כשלושים אחוזים מתקציבי הספריות הציבוריות." קישור: הממשלה מחליטה על קו פעולה (קיצוץ והעברת כסף למימון המלחמה) בתחום פנים – תקציב ותרבות.

שאלה 4

מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמלי (חוץ־מוסדי). הצגה: ביקורת שמקיימים גופים, ארגונים או אזרחים באמצעים כמו הפגנות, עצומות, מכתבים, כתיבה בתקשורת וברשתות; ביוזמתם וללא הסמכה חוקית; לשם הגבלת השלטון, פיקוח עליו ולחץ על קובעי המדיניות לשנות מדיניות. ציטוט: "בתגובה על כך אנשי תרבות ותושבים ברשויות המקומיות שלחו מכתבים לגורמים שונים בממשלה, ובהם טענו שתוכנית זו תפגע קשות בילדים ובמבוגרים הנעזרים בשירותים השונים של הספריות הציבוריות." קישור: אזרחים פועלים ביוזמתם, בלי הסמכה בחוק, ושולחים מכתבי ביקורת כדי ללחוץ על הממשלה לשנות את התוכנית.

פרק שני – שאלות 5–9

שאלה 5

שניים מאלה (מתוך ההכרזה): "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין"; "תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות"; "תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות"; הקריאה לבני העם הערבי תושבי המדינה ליטול חלקם בבניין המדינה "על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה הזמניים והקבועים".

שאלה 6

חוק יסודות המשפט (1980): כשבית המשפט נדרש להכריע בשאלה משפטית ואינו מוצא לה תשובה בחקיקה, בהלכה פסוקה (תקדים) או בדרך של היקש (לקונה) – יכריע לאור "עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל". או: חוק שעות עבודה ומנוחה (1951): מגדיר את שעות העבודה ואת ימי העבודה והמנוחה במשק; מנוחה שבועית של 36 שעות רצופות לפחות – ליהודים השבת, ולמי שאינו יהודי שישי, שבת או ראשון לפי המקובל עליו; אסור להעסיק עובד ביום המנוחה שלו (אלא בהיתר מיוחד) – ולכן רוב המסחר והתעשייה מושבתים בשבת.

שאלה 7

- הסיעות שכוללות את רוב חברי הכנסת ומהוות את בסיס התמיכה של הממשלה בכנסת; מבוססת על הסכמים קואליציוניים בין הסיעות המרכיבות אותה (ומחויבת למשמעת קואליציונית).
- הסיעות שכוללות מיעוט מבין חברי הכנסת ואינן תומכות בממשלה; מבקרות את הממשלה ומפקחות עליה, ומהוות אלטרנטיבה לשלטון המכהן.

שאלה 8

שני כללים, למשל: (1) אופן בחירת שופטים – ועדה לבחירת שופטים בת תשעה חברים, עם נציגות לשלוש הרשויות (3 שופטי העליון ובהם הנשיא, 2 שרים ובהם שר המשפטים כיו"ר, 2 חברי כנסת) ו־2 נציגי לשכת עורכי הדין; רוב לנציגות המקצועית־משפטית (5 מתוך 9). (2) תנאי העסקת שופטים – שכר שנקבע בוועדת הכספים של הכנסת; כהונה עד גיל 70; איסור על תפקיד פוליטי ועל עיסוק אחר; חסינות על פסק דין; אין מעבירים שופט ממקום כהונתו אלא בהסכמת נשיא העליון או לפי החלטת בית הדין המשמעתי.

שאלה 9

שניים מאלה (לפי קריטריון): מבצע העבירה – ברגילה כל אדם, ואילו בשלטונית ציבורית נושא משרה ציבורית (נבחר או ממונה) תוך ניצול מעמדו; המניע – ברגילה אינטרס אישי, ואילו בשלטונית ציבורית להיטיב עם ציבור מסוים או עם טובת הכלל מנקודת מבטו של מפר החוק; יחס החברה (הסכנה) – ברגילה יחס שלילי בשל הסכנה לסדר הציבורי ולשלום הציבור, ואילו בשלטונית ציבורית בשל הסכנה לאובדן אמון הציבור ברשויות השלטון ובשל האפליה בין קבוצות בחברה.

פרק שני – שאלות אשכול (10–14)

שאלה 10

- התומכים בחקיקה דתית: אמצעי לעיצוב דמותה של ישראל כמדינה בעלת ערכים יהודיים דתיים ולאומיים במרחב הציבורי / לעיצוב אופייה היהודי; המתנגדים: שואפים לעצב את ישראל כמדינה ליברלית חילונית, ואינם רוצים חקיקה המבוססת על ההלכה, שלדעתם עלולה לפגוע בזכויות, לגרום לכפייה דתית ולהשנאת הדת.

- לכל אדם זכות לחיות / להחליט / לבחור / לפעול / להימנע מפעולה / לעצב את אישיותו על פי רצונו החופשי; נגזרות: חופש הביטוי, חופש המחשבה והמצפון, חופש התנועה, חופש העיסוק, חופש הדת וחופש מדת (לפחות שתיים).

- המתנגדים: חקיקה דתית יוצרת כפייה דתית, אינה מאפשרת לאדם לבחור לחיות כרצונו, ופוגעת בחופש מדת ובחופש המצפון. או התומכים: חלק מן החוקים נועדו לאפשר למי שרוצה לקיים אורח חיים על פי ההלכה – לממש את חופש הדת והמצפון.

שאלה 11

- זכותו של הפרט לדרוש ולקבל מידע מרשויות השלטון; חובת המדינה לספק לפרט מידע המצוי ברשותה (גם על התנהלות המדינה ופעולות השלטון), כדי שיוכל לגבש את עמדותיו, לבקר את השלטון ולפקח עליו, לתמוך במעשיו או להתנגד להם.

- ערכים, אמונות וצורות התנהגות המבטאים הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה; למשל השתתפות גבוהה בבחירות ומעורבות אזרחית, קבלת הכרעת הרוב, הכרה בשלטון החוק, הפנמת ערכים כמו פלורליזם וסובלנות; התרבות הפוליטית הדמוקרטית והחינוך אליה מחזקים את יציבות המדינה הדמוקרטית.

- חובת המדינה לספק לאזרחים מידע על התנהלות המדינה והשלטון מאפשרת להם להיות מעורבים בנעשה, לקבל החלטות מושכלות (גם בבחירות), להשתתף בדיון הציבורי ולבקר את השלטון – ובכך מחזקת השתתפות אזרחית והפנמת ערכים דמוקרטיים, כלומר את התרבות הפוליטית הדמוקרטית.

שאלה 12

- הנשיא הוא ראש הרשות המבצעת; נבחר ישירות בידי האזרחים, ובנפרד הם בוחרים את חברי הפרלמנט; הנשיא ממנה בעצמו את חברי הרשות המבצעת והם אחראים בפניו; הנשיא אינו יכול לפזר את הפרלמנט, והפרלמנט אינו יכול להפיל את הנשיא בהצבעת אי־אמון; לנשיא סמכויות ייחודיות (וטו, מפקד עליון של הצבא, מינוי שופטים לבית המשפט העליון).

- פיצול הכוח השלטוני לשלוש רשויות: מחוקקת, מבצעת ושופטת; כדי להגביל את השלטון / למנוע ריכוז כוח בידי גורם אחד / להגן על זכויות האדם; לכל רשות סמכויות ייחודיות בתחומה אך לא מוחלטות, ויש עירוב סמכויות ויחסי איזון, ריסון, פיקוח ובקרה (איזונים ובלמים).

- אחת מאלה: הנשיא והרשות המבצעת אינם חלק מן הפרלמנט – הפרדה באיוש התפקידים, ולכן יש ביניהם ביקורת ואיזון הדדיים; הפרלמנט אינו יכול להפיל את הנשיא והנשיא אינו יכול לפזר את הפרלמנט; הנשיא יכול להטיל וטו על חוקי הפרלמנט, והפרלמנט יכול לבטל את הווטו ברוב של שני שלישים; עוצמת הנשיא מוגבלת בכוחו של הפרלמנט (למשל אישור התקציב ומינויים).

שאלה 13

- ועדה הממונה על ידי שר הפנים, מאנשי מקצוע שלא נבחרו בבחירות; מתמנה במקום הגופים הנבחרים כשהרשות המקומית אינה מתפקדת כנדרש (כשלים בניהול, אין לראש הרשות רוב במועצה, גירעונות כספיים גדולים, תקציב לא אושר במועד הקבוע בחוק, תוכנית הבראה נכשלה, מות ראש הרשות).

- זכויות הקשורות ליחסים בין האזרח לרשויות השלטון ולשותפות בניהול המסגרת המדינית; זכויות אזרח: לבחור ולהיבחר, להתארגן במפלגה המתמודדת בבחירות (לכנסת – אזרחים בלבד; בבחירות המקומיות מצביעים גם תושבי קבע); הנובעות מזכויות טבעיות: חופש ההפגנה והמחאה, ביקורת על השלטון.

- הוועדה הקרואה מורכבת מאנשי מקצוע שמונו על ידי שר הפנים ולא נבחרו על ידי התושבים – במקום הנציגים שהתושבים בחרו; כך נפגעות הזכות של התושבים לבחור את מי שינהל את ענייניהם והזכות של מועמדים להיבחר.

שאלה 14

- מנגנון פיקוח פורמלי הפועל מתוקף חוק יסוד: מבקר המדינה; נבחר על ידי הכנסת, אחראי בפניה בלבד ואינו תלוי בממשלה; מגיש לכנסת דוחות; מבקר את גופי הרשות המבצעת ואת הגופים הנתמכים על ידי המדינה (משרדי ממשלה, רשויות מקומיות, חברות ממשלתיות ועוד); בודק חוקיות, טוהר מידות, ניהול תקין, יעילות וחיסכון; משמש גם נציב תלונות הציבור.
- שלושה רכיבים: עוצמת השלטון (אמצעים כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה); סכנת ניצול לרעה של הכוח ופגיעה בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצות; לכן הפרדת רשויות ואמצעים מוסדיים (פורמליים) ולא מוסדיים (בלתי פורמליים) למניעת עריצות השלטון.
- מבקר המדינה הוא אמצעי מוסדי (פורמלי) להגבלת השלטון: הוא בודק את חוקיות פעולותיה של הרשות המבצעת, את טוהר המידות ואת הניהול התקין, חושף ליקויים ושחיתות בדוחות לכנסת ולציבור – וכך מונע ניצול לרעה של עוצמת השלטון ופגיעה בזכויות האזרחים.

פרק שלישי – שאלות 15–17

שאלה 15

הצגה: לאומיות – שאיפה משותפת לבני לאום לשלטון עצמי במדינה ריבונית (או לניהול עצמי בתוך מדינה); באתנית־תרבותית בני הלאום מתלכדים סביב יסודות אתניים־תרבותיים משותפים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, לפעמים דת); אין בהכרח חפיפה בין לאום לאזרחות, והלאום קודם למדינה. ציטוט: "היא המולדת שעליה חלמו יהודים מדורי דורות, ובה הם קיוו להחיות את שפת התנ"ך ולחדש את סמלי העם העתיקים הלקוחים מן המורשת." קישור: שפה, היסטוריה ומורשת משותפות; שאיפה לבית לאומי; הלאום התקיים לפני המדינה (וגם יהודי התפוצות, שאינם אזרחי ישראל, הם חלק מן הלאום).

שאלה 16

מחויבות המדינה (אחד מאלה): חוק השבות / הכרזת העצמאות מאפשרים לכל יהודי לעלות ולקבל אזרחות; מוסדות מטעם המדינה לחיזוק הזהות היהודית בתפוצות ולעלייה; התגייסות המדינה ליהודים במצוקה – מבצעים להעלאת יהודים; ענישה של מי שפגע ביהודי בשל יהדותו גם מחוץ למדינה; החוק לעשיית דין בנאצים. יחס יהודי התפוצות (אחד מאלה): תמיכה פוליטית באמצעות ארגונים ושדולות; תמיכה כלכלית בתרומות; מאמצים לחיזוק הזדהות הדור הצעיר (תגלית, שליחים). קישור (אחד): "מבצע 'שלח את עמי'... ו'מבצע אחים' לחילוץ יהודי אתיופיה" / "החובה הראשונית להושיט יד בעת צרה מוטלת עלינו" – התגייסות המדינה ליהודים במצוקה; או "מצפים להתגייסות שלהם בתרומות כספיות, בהסברה במקומות מגוריהם" – תמיכה כלכלית ופוליטית.

שאלה 17

הצגה: הסכמה רחבה בין הקבוצות השונות בחברה על כללי משחק בסיסיים (הדרך להתנהל ולהכריע במחלוקות) ועל אופייה הבסיסי של החברה / המדינה; מחזקת יציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות. ציטוט: "כפי שמפלגות המבקשות להקים קואליציה ולשמר אותה מוכנות להתפשר על סוגיות שבנוגע להן יש דעות שונות, כך עלינו לפעול למען שימור הברית החשובה של ישראל ויהודי העולם." / "כדי לשמר את השותפות, עלינו לקדם בלב שלם ובנפש חפצה פתרונות למחלוקות." קישור: נכונות להתפשר ולמצוא פתרונות מוסכמים בין קבוצות בעלות דעות שונות (ישראל ויהודי התפוצות) כדי לשמר שותפות וקיום משותף על אף המחלוקות.

פרק רביעי – שאלות 18–20

שאלה 18

- הגישה הליברלית (ניאו־ליברלית). הצגה: ערך מרכזי – חירות כלכלית על פני שוויון חברתי־כלכלי; אחריות – הפרט אחראי לחייו ולרווחתו; מעורבות מינימלית של המדינה – יוזמה פרטית, תחרות, שוק חופשי, הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות, הפחתת מסים. ציטוט: "על פי התוכנית, הממשלה תקצץ בהוצאות ציבוריות. למשל יופחת המימון הממשלתי של התחבורה הציבורית, יוקפאו קצבאות הבטחת הכנסה, וחלק מן החברות הממשלתיות יוצעו למכירה בשוק הפרטי." קישור: קיצוץ תקציבים, הקפאת קצבאות והפרטה – צמצום מעורבות המדינה בכלכלה.

שאלה 19

- בחירות כלליות. הצגה: לכל בעלי זכות הבחירה (האזרחים הבוגרים מגיל מסוים – לכנסת מגיל 18, לרשויות המקומיות מגיל 17; בבחירות המקומיות גם תושבי הקבע) יש זכות לבחור, וכל אזרח מגיל מסוים זכאי להיבחר, בלי הגבלה על בסיס דת, לאום, מין, מוצא, מעמד או השקפה; המדינה צריכה לאפשר לכל מי שזכאי להצביע לממש את זכותו בפועל. ציטוט: "חיילים רבים שלחמו בעזה ובצפון הארץ לא יכלו להצביע במקום מגוריהם, ולכן הוצבו קלפיות ברחבי חבל עזה ובגבול הצפון כדי לאפשר להם להצביע בבחירות." קישור: הצבת הקלפיות אפשרה גם לחיילים – בעלי זכות בחירה שלא יכלו להגיע לקלפי – להשתתף בבחירות.

שאלה 20

- העדפה מתקנת. הצגה (ארבעה רכיבים): הענקת הטבה / יחס מועדף; לקבוצה מקופחת / מופלית / חלשה; לפרק זמן מסוים; במטרה לצמצם פערים ולהגיע לשוויון מהותי. ציטוט: "ולפיה מתוך כל המועמדים שיתקבלו ללימודי רפואה באוניברסיטה זו, עשרה אחוזים לפחות יהיו ממוצא אתיופי או מיישובים בפריפריה." / "מטרת התוכנית היא להגדיל לתקופה מסוימת את השיעור של סטודנטים אלה בפקולטה לרפואה." קישור: מכסה של 10% לקבוצות שמיוצגות בחסר – הטבה לקבוצה מקופחת, לזמן מוגבל, לצמצום פער.

פרק רביעי – שאלות 21–22

שאלה 21

א. טענה ברורה שכוללת את הסוגיה, למשל: "אני תומך בדרישה לאפשר לחיילות ולחיילים המעוניינים בכך להכניס לבסיסי צה"ל מאכלי חמץ בפסח."

ב. מושגים מקובלים בעד הדרישה: הזכות לחירות – חופש מדת / חופש הדת והמצפון; פלורליזם; סובלנות; כבוד האדם. דוגמה: הזכות לחירות (חופש מדת) – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים נגד הדרישה: הסדר הסטטוס קוו (כשרות במטבחים של מוסדות ממלכתיים); אופייה היהודי של המדינה במרחב הציבורי; הסכמיות; סולידריות / אחדות בצבא. דוגמה: הסדר הסטטוס קוו – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושגים זהים או קרובים בשני הנימוקים (למשל חופש דת מול חופש מדת).

שאלה 22

א. טענה ברורה שכוללת את הסוגיה, למשל: "אני מתנגד להצעת החוק שלפיה תהיה למפקד משטרה בכל יישוב סמכות להרחיק מן היישוב, לעד תשעים יום, אדם שנעצר בגין עבירות רכוש ואיומים ושוחרר בערבות."

ב. מושגים מקובלים נגד ההצעה: הזכות להליך הוגן (חזקת החפות); הזכות לחירות – חופש התנועה; הגבלת השלטון / הפרדת רשויות (סמכות בידי המשטרה ולא בידי בית משפט); כבוד האדם. דוגמה: הזכות להליך הוגן – הצגה וקישור.

ג. מושגים מקובלים בעד ההצעה: הזכות לחיים ולביטחון (וחובת המדינה להגן על התושבים); הזכות לקניין; שמירה על הסדר הציבורי / שלטון החוק (אכיפה). דוגמה: הזכות לחיים ולביטחון – הצגה וקישור. אין להשתמש במושגים זהים או קרובים בשני הנימוקים.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics